

Egerszalók, Menyecske-hegy, Kőbújó, Kőbojtár kaptárkövek természeti emlék kezelési terve

Megalapozó dokumentáció

1. Általános adatok

1.1. A tervezési terület azonosító adatai

Közigazgatási elhelyezkedése, kiterjedése/nagysága:

Megye: Heves megye

Település: Egerszalók

A kaptárkövek három területen helyezkednek el, egymástól kb. 150-180 m távolságra, ennek megfelelően a kaptárkövek melletti védőterületek mozaikosan kerültek lehatárolásra. Az ÉK-i fekvésű Menyecske-hegy kaptárköveit lehatároló tervezési terület Egerszalók 085/11 a helyrajzi számú ingatlanból 16932,472 m², azaz 1,693 ha a

746692,000	280111,250
746597,250	280147,438
746697,625	280217,375
746816,375	280219,344
746840,875	280152,031

Az É-i fekvésű Kőbújó kaptárkövet lehatároló tervezési terület 085/11 a helyrajzi számú ingatlanból 4393,418 m², azaz 0,439 ha a

746487,813	280187,000
746461,250	280234,125
746537,250	280256,844
746560,938	280197,125

A DNy-i fekvésű Kőbojtár kaptárkövet lehatároló tervezési terület 85/11 a helyrajzi számú ingatlanból 3031,142 m², azaz 0,303 ha a

746498,063	280062,594
746483,188	280002,844
746416,188	280030,000
746430,125	280055,750

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

A terület védettségi kategóriája: **helyi jelentőségű védett természeti terület, természeti emlék**

Védett terület neve: **Egerszalók, Menyecske-hegy, Kőbújó, Kőbojtár kaptárkövek természeti emlék**

Szalóki pásztorkunyhó és kaptárkövek

Törzskönyvi száma: **9/12/TT/78, 9/32/TT/82**

Védetté nyilvánító jogszabály: **196./1978. (XII. 5.) VB. határozat, Egerszalók Község Önkormányzatának 6/2010. (V. 31.) rendelete**

Természetvédelmi kezelésért felelős szerv: **Bükk Nemzeti Park Igazgatóság**

A működési területe szerint érintett nemzetipark-igazgatóság: **Bükk Nemzeti Park Igazgatóság**

Tervezési területen illetékes természetvédelmi hatóság: **Észak-magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség**

Tervezési területtel átfedő, európai közösségi jelentőségű, vagy nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó terület megnevezése és sorszáma: **nem része Natura 2000 területnek**

1.2. A tervezési terület természetvédelmi rendeltetése

A földtudományi (geológiai és geomorfológiai), valamint kultúrtörténeti (régészeti) értéket hordozó kaptárkövek fennmaradásának biztosítása.

A kaptárkövek környezetében található védett növény- és állatfajok, életközösségek megőrzése, életfeltételeik zavartalanságának és fennmaradásának biztosítása.

A kultúrtörténeti és természeti értékek feltárását, megismerését, megőrzését szolgáló kutatási tevékenységek feltételeinek biztosítása.

A terület ismeretterjesztési, oktatási és környezeti nevelési célokat szolgáló bemutatása, a szemléletformálást, a környezettudatos magatartást szolgáló oktatási, nevelési, bemutatói feltételek fejlesztése.

1.3. Ingatlan-nyilvántartási adatok

Település neve	Hrsz/alrészlet	Kiterjedés (ha)	Művelési ág	Tulajdonos, tulajdonosi csoport	Vagyonkezelő
Egerszalók	085/11 a ⁽¹⁾ *	58,5320	erdő	Magyar Állam	Egererdő Zrt.

(1) - Bányaszolgalmi jog – TIGÁZ, MOL

* - a terület által csak részben érintett ingatlanok

1.4. A tervezési területre vonatkozó egyéb hatályos előírások

Helyi jelentőségű védett területté nyilvánító rendelet:

Védetté nyilvánító korábbi jogszabály: 196./1978. (XII. 5.) VB. határozat egyes objektumok védetté nyilvánításáról. A határozat 4. pontjában szerepelnek az „Eger - Egerszalók - Demjén kaptárkövek”.

Védetté nyilvánító új jogszabály: Egerszalók Község Önkormányzat 6/2010. (V. 31.) rendeletének 1.§ (2) bekezdése szerint: „helyileg védett természeti érték a.) hrsz: 085/11a erdő területén található aa) pásztoraknyhó (törzskönyvi száma: 9/32/TT/82.), ab) kaptárkövek (törzskönyvi száma: 9/12/TT/78.)...”

Településrendezési terv:

Egerszalók Község Településszerkezeti Tervéről és Leírásáról szóló 26/2012. (IV. 25.) Önkormányzati határozata, valamint Szabályozási Tervéről és Helyi Építési Szabályzatáról szóló 2/2003. (III. 15.) sz. önkormányzati rendelete szerint a tervezési terület erdőterület (E) övezetbe tartozik. A Helyi Építési Szabályzat erdőterület övezetre vonatkozó előírásai:

„11.§ Erdőterület /”E” jelű terület

- (1) Az erdő helyét a terv jelöli.
- (2) Az új erdő létesítéséig az eredeti művelési ág szerint kell használni a területet.
- (3) A beépítésre szánt területen tervezett erdő létesítése, fenntartása a tulajdonos feladata. Az erdő létesítése terv alapján történhet.
- (4) A meglévő erdők megtartása kötelező.
- (5) Hektáros vagy nagyobb erdőterületen 3 %-os beépítettséggel az erdő rendeltetésének megfelelő építmény létesíthető. (OTÉK 28. § pld. erdészház, vadász les, vadászház, raktár stb.)
- (6) Az előző pont előírása nem vonatkozik a gyógyfürdői kúttól mért 500 m-en belüli erdő területre. Ott gyógyfürdő, szálloda, strand és az apartman házak épületei elhelyezhetőek.
- (7) A gyógyfürdői telekkel határos jelenleg nem erdőművelésű terület erdősítése ajánlott.”

Erdőterv:

A Menyecske-hegy esetében a kaptárkövek az Egeri erdőtervezési körzet Egerszalók 15 erdőtag B/20/ TN2/582/ erdőrészletben található. Az erdőrészletben az erdő elsődleges rendeltetése és tűzveszélyessége nincs meghatározva. A következő tervezés éve 2017. A terület dél felé átfedésben van az Egeri erdőtervezési körzet Egerszalók 15 erdőtag CE2/552/ erdőrészlet területével. Az erdőrészletben az erdő elsődleges rendeltetése és tűzveszélyessége nincs meghatározva. A következő tervezés éve 2017.

A Kőbújó kaptárkö az Egeri erdőtervezési körzet Egerszalók 15 erdőtag A/10/ TN1/581/ erdőrészletben található. Az erdőrészletben az erdő elsődleges rendeltetése és tűzveszélyessége nincs meghatározva. A következő tervezés éve 2017. A terület átfedésben van az Egeri erdőtervezési körzet Egerszalók 15 erdőtag A/10/ erdőrészlet területével. Az erdőrészletet az erdő elsődleges rendeltetése parkerdő és tűzveszélyességét illetően elegendően erdei és feketefenyő állományok jellemzik. A következő tervezés éve 2017.

A Kőbojtár kaptárkö az Egeri erdőtervezési körzet Egerszalók 15 erdőtag F/60/ TN3/583/ erdőrészletben található. Az erdőrészletben az erdő elsődleges rendeltetése és tűzveszélyessége nincs meghatározva. A következő tervezés éve 2017. A terület átfedésben van az Egeri erdőtervezési körzet Egerszalók 15 erdőtag F/60/ erdőrészlet területével. Az erdőrészletben az erdő elsődleges rendeltetése parkerdő és kis mértékben tűzveszélyes faállományok jellemzik a területet. A következő tervezés éve 2017.

2. A tervezési terület állapotának leírása

2.1. Környezeti elemek

Az egerszalóki Pásztorkunyhó a településtől délkeletre (a neves „hőforrás”-ra kiépült szállodakomplexumtól északra) lévő Makján/Maklány nevű határrész (dülő) egyik dombvonulatán (Menyecske-hegy) található. A mozaikosan kijelölt három tervezési terület a Menyecske-hegy északi, ÉNy-i oldalában helyezkedik el.

Egerszalók környékét, a Laskótól keletre húzódó dombokat a *Harsányi-Felnémeti Riolittufa Formáció* nevű vulkáni törmelékes kőzet építi fel. A Bükkalja nyugati részén megtalálható, a Mátra–Bükk közötti dombvidéket felépítő badeni-szarmata korú savanyú piroklasztikumokat a *Felnémeti Riolittufa Formációba* vonták össze. A korábbi térképeken elkülönített középső és felső riolittufa sok esetben el sem határolható egymástól, az itteni középső riolittufa nem felel meg a Tari Dácittufa definíciójának. Ezen a területen a kárpáti-bádeni határon jelentkező dácittufa hiányzik. Az eddig megvizsgált, korábban alsó riolittufának tartott horzsaköves, biotitos riolittufa-előfordulások öslénytaniilag igazolt szarmata üledékes környezetbe települnek. (További kutatási eredmények ismeretében a Harsányi Riolittufa Formációval esetleg összevonható.)

Változatos felépítésű, nagyobbbrészt üledékekkel váltakozó, áthalmazott riolittufa (tufahomok, kavicsos tufahomok, tufás agyag), de található hullott és összesült (ignimbrit) riolittufa területek is. Ez utóbbiak változó mértékben zeolitosodtak. Sirok környékén andezittufa és andezitagglomerátum is található benne.

A formáció kora-bádenitől a szarmata végéig terjed. A Bükk peremén sok esetben közvetlenül az alaphegységre települ, a medence belsejében bádeni és szarmata üledékekkel fogazódik össze. (Pelikán P. 2002)

A kaptárkövek geomorfológiai megjelenését elsősorban a kitértség és az időjárási viszonyok határozzák meg. A kaptárköveket alkotó tufakőzet mállékony, könnyen faragható, nem fagyálló, a szélsőséges időjárási viszonyoknak kevésbé ellenálló.

A tufafelszíneken általában barnaföldek alakultak ki, de – a fülkés sziklákat is figyelembe véve – jelentős a kopárok részaránya. A sziklákat fedő kevésbé vastag, törmelékes talajokat a ranker és váztalajok közé sorolhatjuk. Az utóbbi 70-80 évben a talajosodási folyamatok felerősödtek.

A sziklák faragásának időszakában a talajtakaró valószínűleg kisebb kiterjedésű és vékonyabb lehetett. Erre a szomolyai Vén-hegy kaptárkőnél végzett régészeti kutatások világítanak rá, hiszen a néhol 0,8-1,0 m vastag talaj takarásából több fülke is előkerült, valamint a sziklák lábánál csatornákat, tálalakú mélyedéseket tártak fel.

2.2. Élettelen természeti értékek

A Makjánvártól (Maklányvártól) nevét kapó határban, a Menyecske-hegyen, két sziklavonulaton összesen 4 db fülke látható.

2.3. Biológiai jellemzők

A terület állatföldrajzi szempontból az *Ősmátra (Matricum)* faunakörzetbe, a *Börzsöny-Mátra-Bükk vonulat (Eumatricum)* faunajárásba tartozik. Növényföldrajzi besorolása szerint a *Pannoniai Flóratartomány (Pannonicum) Északi-középhegység (Matricum)*

flórávidékének *Borsodi (Borsodense)* flórajárásához tartozik, de déli fekvéséből adódóan átmeneti területnek minősül az Alföld felé (**Eupannonicum**).

A Menyecske-hegy tervezési terület meredek, exponált, erősen lekopott „sziklatarajai” igen gyér növényzet meglepedését segítik elő. Elsősorban zavarástűrő egyévesek és koratavaszi efemerek jellemzik, pl. hármalevelű- és mezei veronika (*Veronica triphyllos*, *V. arvensis*), egynyári szikárka (*Scleranthus annuus*), olocsán (*Holosteum umbellatum*), tavaszi ködvirág (*Erophilla verna*). Ahol már vastagabb talajtakaró kialakulhatott ott zártabb növényzetű, másodlagos sztyepprétek alakulhattak ki. Ezek jellemző faja a tavasszal virágzó endemikus Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*), a bunkós hagyma (*Allium spaerocephalon*), a fekete kökőrcsin (*Pulsatilla nigricans*), a nemes cickafark (*Achillea nobilis* ssp. *neilreichii*), a szürkés repcsény (*Erysimum diffusum*), stb.

A Kőbojtár tervezési területen a kiépített tanösvény mellett kisebb záródó gyepeket találunk, melyek közül csak a kopárokon maradhettek fenn gyepelemek. A 2009-es felmérés során mindösszesen két tő fekete kökőrcsin (*Pulsatilla nigricans*) lett felmérve a területről. A mészkőmurva közvetítésével több, a mészkerülő jellegű riolittufán nem jellemző gyomnövény is meglepedhetett (időszakosan vagy állandóan) a területen, pl. különböző disznóparéj (*Amaranthus* spp.) fajok. A gyepekhez zárt töviskes cserjések kapcsolódnak, melyben domináns az egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*) és a kökény (*Prunus spinosa*). A cserjésekben szórványosan megjelenik a regionálisan ritka előfordulású rozsdás rózsza (*Rosa rubiginosa*) is.

A Kőbújó kaptárkö táji környezetében pionír riolittufa kopárokat és másodlagos sztyeppréteket találunk. Ezekhez dél felől közel teljesen zárt galagonyás-kökényes cserjések, míg északi irányból telepített erdei fenyvesek kapcsolódnak. A kopárokon megkapó látványt nyújt a védett bunkós hagyma (*Allium spaerocephalon*) tömege nyáron (közel 400 töves állomány!). A száraz gyepek értékesebb fajai közül kiemelhető még a sarlós gamandor (*Teucrium chamaedrys*), a szürkés repcsény (*Erysimum diffusum*), a sávós here (*Trifolium striatum*) és közel 1,5 méteresre növő pázsitfűféle, az élesmosófű (*Chrysopogon gryllus*).

2.4. Táj- és kultúrtörténeti adottságok

A fülkés sziklát a szomolyai lakosok nevezték kaptárköveknek, Eger környékén vakablakos köveknek, másutt köpüsköveknek, Ördögtoronynak, Nagybábaszéknek, Nyergesnek, Hegyeskönek, Kecskének, Ablakoskönek, Királyszékének, Kősárkánynak mondják azokat. Legismertebbé és legelterjedtebbé a kaptárkö elnevezés vált. Ezen a néven említik tanulmányaikban a kaptárkövek rejtélyének megoldásán fáradozó kutatók is: 1865-ben Kubinyi Ferenc, 1885-ben és 1891-ben Bartalos Gyula, 1939-ben Klein Gáspár, a 60-as években Saád Andor, a 70-es évektől pedig Mihály Péter.

A Királyszéke sziklát kettészelő Kutyaszorítóban lévő egyik fülke hátlapjába kettős halmon álló kettős kereszt van bevésve. Keletkezési ideje ismeretlen, minden bizonnyal a fülkefaragás időszakát követően keletkezett. Bartalos Gyula leírásaiban már szerepel, tehát a befaragás ideje száz évnél többre tehető.

Legtöbb vitát a sziklaalakzatok oldalába vájt fülkék eredete, készítésük oka váltott ki. Az átlagosan 60 cm magas, 30 cm széles és 25-30 cm mély fülkék peremén - az épségben lévőknel még jól láthatóan - bemélyedő keret fut körbe, széleiken néhol lyukak is kivehetők. Ezek a nyomok arra utalnak, hogy a fülkéket lefedték, a fedlapot a lyukakba vert ékekkel rögzítették. A keretnyommal rendelkező fülkék elég rendszertelenül vannak elhelyezve a sziklafalakon, a nyílások rendkívüli formagazdagsága pedig megkövetelte, hogy mindegyikhez egyedi méretű és alakú fedelet készítsenek. A kaptárfülkék rendeltetésével

kapcsolatban számos feltevés, elmélet született. E téma első alapos kutatója az egri történész-régész pap, Bartalos Gyula szerint a kaptárkövek síremlékek voltak, s a fülkébe az elhunytak hamvait rejtő urnákat helyezték. A kőfülkék kifaragását eleinte a hun-magyarokhoz, később a keltákhoz illetve a szkítákhoz kötötte. Klein Gáspár borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak bálványtartó, áldozat- bemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás-kori emlékeknek tartotta. Már Bartalos megemlítette – hangot adva kételyeinek – a ma leginkább ismert és elfogadott véleményt, miszerint a fülkékben hajdan méhészkedtek: "A köznép, mely a pillanat hatása alatt okoskodik, a fülkékről kaptárköveknek mondja e sziklát, szerinte ezek a régi ember méhese lettek volna, mintha kőben és árnyékos oldalon laknék a méh." – írta 1891-ben az *Archaeologiai Értesítő* lapjain. A sziklaméhészeti rendeltetés legmeghatározóbb képviselője Saád Andor miskolci orvos volt, aki Korek József régésszel az 1960-as évek elején ásatásokat végzett Szomolyán az V. sziklavonulat kőfülkéjében. A régészeti feltárások során előkerült, 11-14. századból származó leletek azonban egyik feltevés igazolására sem szolgáltatott bizonyítékot.

Ennek ellenére mégis az a nézet vált elfogadottá és a közvélemény számára ismertté, hogy a kaptárkövek fülkéi a középkori erdei sziklaméhészet emlékei s a méhészetnek ezt a formáját vagy a honfoglaláskor magyarsághoz csatlakozott kabarok vagy egy Balkán-félszigetről idemenekült kicsiny népcsoport (agriánok) honosították meg. A kaptárkövek fülkéinek méhészkedésre történő felhasználásával kapcsolatban felmerül azonban néhány kétség! Elgondolkodtató a fülkék égtájak szerinti változatos elhelyezkedése éppúgy, mint a talajszinthez közeli vagy éppen megközelíthetetlen helyre, sötét, hűvös sziklahasadékokba, vízmosások falába faragott fülkék jelenléte. De a keskeny és sekély, sőt előrebukó fülkék esetében is kizárható a méhtartás. A 11. századtól írásos adatok tanúskodnak a méhészet meglétéről, oklevelekben olvashatunk erdei méhészekről, méh vadászokról, de a sziklaméhészetről hallgatnak a források. A szájhagyományok pedig megoszlanak a kultikus és a gazdasági rendeltetés közt.

Még a múlt század első felében is a Menyecske-hegy területén legeltették a községi parasztok lovait, ezért az itteni gyepes, füves dombos területet Csikódelelőnek, Csikójárásnak nevezték. Az egyik tufakúpba a régiségben helyiséget faragtak, kőfekhelyekkel, kőfülkékkal. A domb alatt húzódó völgy lehetett a csikók, a kőkunyhó pedig a csikósok éjjeli szállása, tehát a kőkunyhó a hajdani pásztorélet emlékének tekinthető. Ugyanakkor alkalmanként kitűnő búvóhelye lehetett a törvény elől menekülő betyároknak is, innen a Betyárbújó elnevezés. (Ezzel a megnevezéssel a környék majd mindegyik sziklahelyiségét illetve a lakosság.)

A mozaikosan elhelyezkedő tervezési területek sziklás, kopáros területek, amelyek környezetében erdőgazdálkodási terület található.

2.5. Oktatás, kutatás

A Bükkalja vulkanitjainak első részletes leírását Schréter Zoltán (1913, 1943, 1952.) adja. Bükk-vidéket érintő földtani szintetizáló monográfiájában Balogh Kálmán (1964) a kainozóos vulkanoklasztitokat vázlatosan, főként Schréterre támaszkodva ismerteti. Pantó Gábor (1961, 1962, 1965) összefoglaló munkáiban csak érintőlegesen foglalkozik a területtel. A Kárpát-Pannon régió neogén vulkanitjainak újvizsgálata is kiterjed a területre (Póka Teréz et al., 1998, Zelenka Tibor et al. 1997). Pentelényi László (1996, 2002, 2005) adja a tervezési terület közetének legrészletesebb leírását. Legfrissebb vulkanológiai kutatások Harangi Szabolcs és Lukács Réka nevéhez fűződnek (2009).

A szomolyai Kaptár-völgy fülkéire hívta fel először a figyelmet Kubinyi Ferenc geológus 1865-ben. A kaptárkövek első alapos kutatója Bartalos Gyula tudós pap, aki az

„emlékkövek”-ről 1885-ben és 1891-ben két tanulmányt jelentetett meg, lerakva ezzel a kaptárkő-kutatás alapjait. Klein Gáspár borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak bálványtartó, áldozat- bemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás-kori emlékeknek tartotta. Kolacskovszky Lajos az 1930-as években foglalkozott a kaptárkövekkel. A kőfülkék topográfiai feldolgozását Saád Andor miskolci orvos kezdte meg, aki Korek József régésszel az 1960-as évek elején ásatásokat végzett Szomolyán az V. sziklavonulat kőfülkéjében. A régészeti feltárások során 36 db 14–15. századi kerámiatöredéket találtak. Eredményeik a Herman Ottó Múzeum Évkönyvében (1972.) jelentek meg. Mihály Péter az 1970-es évektől az ország összes kaptárkő-lelőhelyét egységes módszerrel felmérte, és topográfiai eredményei a megyei múzeumi közlönyökben jelentek meg. 1979-ben rendszerezte az itt található 117 kaptárfülkét. A legújabb időkben Baráz Csaba (2000, 2002, 2007) szintetizáló műveiben igyekeznek megfejteni a fülkés sziklák titkait.

A *Heves megye földrajzi nevei* 1. kötetében (Budapest, 1970) a csikósok menedékhelyéül szolgáló kőkunyhó Kőbojtár megnevezésével találkozunk. Mihály Péter *A heves megyei kaptárkövek topográfiája* című munkájában (az Egri Múzeum Évkönyve 1976) a Kőbojtár elnevezést a bújótól délre lévő fülké nélküli magányos tufakúpnak tulajdonította. A kaptárkövek első kutatója, Bartalos Gyula az *Archaeologiai Értesítő* 1891-es számában megjelent közleményében a következőképpen tudósít: „*Eger-Szalókon a maklyányi vár környékén egy Kőasszony és több vakablakos szikla akad, ez utóbbiak már részben el is vannak kopva...*” (Bartalos szerint tehát a bújót rejtő sziklakúpot Kőasszonynak nevezték.)

Az élővilág értékeinek feltárása szempontjából a terület a 90-es évek közepéig „fehér foltnak” volt tekinthető. A térség botanikai és zoológiai kutatásai a Bükk hegységre koncentráltak. A terület botanikai értékeinek szisztematikus feldolgozása 1995-ben indult meg, kezdetben az értékes erdőössztyep maradványok tekintetében. A botanikai adatok egy része bekerült a Bükk hegység flóráját feldolgozó munkába (Vojtkó András, szerk.), másrészt Pifkó Dániel és Barina Zoltán florisztikai cikkébe. A Bükki Nemzeti Parkra vonatkozó zoológiai monográfiában (Mahunka S. /szerk./) nem találunk adatokat a területről.

A TÉKA program keretében 2011-ben jelent meg Baráz Csaba, Kiss Gábor és Holló Sándor által írt összefoglaló ismertető füzet a hazánk fülkés szikláiról *Szakraális köemlékeink – Kaptárkövek Magyarországon* címen.

Mihály Péter és Baráz Csaba kaptárkő topográfiai kódrendszere alapján a lelőhely a H.3.b. jelölést kapta. A kódjelzések a magyarországi kaptárkő-lelőhelyek azonosítását segítik. A nagybetű a megye kezdőbetűjét, az arab szám a települést, a kisbetű a kaptárkő-lelőhelyet településen belül (a római szám a sziklát, az arab szám a fülkét) jelöli.

2.6. Gazdálkodási jellemzők

A kaptárköveket magába foglaló területen jelenleg erdőgazdálkodás folyik, nagyobb részén telepített fenyves található.

2.7. Veszélyeztető tényezők

Az időjárási elemek a szabad, mállékony kőzetfelszínek lepusztítását a morfológia kitettségnek megfelelően a völgyek délre néző oldalain képesek a legintenzívebben elvégezni. A kialakításukon túl azonban e külső erők a kaptárkövek lassú megsemmisítésében is jelentős szerepet játszanak. A környezetszennyeződés felerősödése miatt a tufa kőzetfajták mállása az utóbbi 30-40 évben jelentősen felgyorsult, ami a fülkés sziklák megőrzésének nem kedvez.

Természeti folyamatok következtében a sziklafelszín aprózódása és mállása a fülkék állapotára is hatást gyakorol. A sziklákon megjelenő fásszárú növényzet gyökérzetének feszítő ereje pusztítja leginkább a sziklát, a kaptárkövek fásszárú növényzettől való mentesítése a legfontosabb kezelési feladat.

3. Természetvédelmi (kezelési) célkitűzések meghatározása

3.1. Természeti, táji, kultúrtörténeti értékek

A kaptárkövek megóvása, valamint környezetük természeti állapotának fenntartása, javítása.

3.2. Tervezési területhez kapcsolódó tevékenységek

A kaptárkövek és környezetük helyszíni kutatási lehetőségének biztosítása.

A kaptárkövek és környezetük örökségvédelmi célú bemutatási lehetőségének biztosítása.

4. A részletes kezelési terv

4.1. Természetvédelmi stratégiák

A kaptárkövek fennmaradását, környezetük megóvását és az egyéb természetvédelmi célkitűzések elérését elősegítő tevékenységek támogatása.

A kaptárkövek és környezetük károsítását, megsemmisítését eredményező tevékenységek tiltása.

A területhasználat szabályozása a kaptárkövek károsodásának megakadályozása érdekében.

A területen folytatott gazdálkodási és egyéb emberi tevékenységek összhangjának biztosítása a természetvédelmi célkitűzésekkel, a terület rendeltetésével.

A terület kutatásának, látogatásának, bemutatásának szabályozása, e tevékenységek összhangjának biztosítása a természetvédelmi célkitűzésekkel.

4.2. Részletes kezelési előírások

4.2.1. Művelési ághoz nem köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

4.2.1.1. Földtani, felszínalaktani természeti értékek, barlangok védelme

A területen a felszín átalakítása, vagy az azzal járó bármilyen tevékenység kizárólag a meghatározott természetvédelmi célkitűzések elérése érdekében, a működési területével érintett, a természetvédelmi kezelésért felelős nemzeti park igazgatóság (a továbbiakban: igazgatóság) munkatársának felügyelete mellett végezhető.

A területen követ fejteni tilos.

A kaptárköveket vésni, faragni, festeni, a fülkék alakját, méretét megváltoztatni tilos.

A kaptárköveken tárgyakat, eszközöket, műszereket csak a meghatározott természetvédelmi célkitűzésekkel összhangban, az igazgatósággal történt egyeztetést követően lehet ideiglenesen vagy véglegesen elhelyezni. Az igazgatóság az egyeztetés nélkül vagy nem az

egyeztetés eredményének megfelelően elhelyezett tárgyakat, eszközöket, műszereket eltávolíthatja.

A kaptárkövekre és a fülkébe növényeket telepíteni tilos.

A kaptárköveken és közvetlen környezetükben megtelepülő, a sziklák állapotát – például a gyökérzet repesztő hatása miatt – veszélyeztető fás és lágyszárú növényzetet, fa- és cserjemagoncokat a természetvédelmi célkitűzésekkel összhangban, az igazgatósággal egyeztetve el kell távolítani. A növényzet eltávolítását az állagmegóvás érdekében sürgősen elvégzendő munkálatok kivételével a vegetációs időszakon kívül kell elvégezni.

A fülkékben felhalmozódó talajt és növényi maradványokat rendszeresen el kell távolítani.

4.2.1.2. Élő természeti értékek

A területen megtalálható őshonos növényzet, védett és fokozottan védett botanikai és zoológiai értékek felmérése, kataszterezése.

4.2.1.3. Kutatás, vizsgálatok

A területen folytatható kutatási tevékenység célja a fülkék eredetének, rendeltetésének, kultúrtörténeti szerepének feltárása, a befoglaló kőzetek és felszínformák, mint a fülkéket befoglaló földtani-felszínalaktani képződmények megismerése, valamint a természetvédelmi kezelést elősegítő ismeretek bővítése lehet.

Kizárólag az igazgatósággal előzetesen egyeztetett kutatási terv alapján engedélyezhető az előző bekezdésnek megfelelő kutatás.

A kutatás során kizárólag olyan tevékenység végezhető, amely nem ellentétes a terület rendeltetésével, a kutatás és annak módszere nem veszélyezteti, károsítja a kaptárköveket.

A kutatás publikált vagy adattárban elhelyezett eredményeit a kutatást végzőnek az igazgatóság számára elérhetővé kell tennie.

4.2.1.4. Terület- és földhasználat

A területen építmény elhelyezése kizárólag az örökségvédelmi célú bemutatás és a kaptárkövek állagmegóvása érdekében engedélyezhető abban az esetben, ha az építmény a kaptárkö és környezete tájképi egységét károsan nem befolyásolja, állapotát nem veszélyezteti.

A területen külszíni és mélyszinti bányaművelés nem folytatható.

A területen vadgazdálkodási létesítmény nem helyezhető el és nem üzemeltethető.

4.2.1.5. Látogatás

Tilos a területen technikai- és extrém sport tevékenységet folytatni.

A kaptárkövekre tilos felmászni. Kivételt képez ez alól az engedélyezett kutatás vagy a természetvédelmi kezelés céljából történő jelenlét.

4.2.1.6. Természetvédelmi infrastruktúra

A terület határán, a fő megközelítési útvonalak mentén hatósági tájékoztató táblát kell kihelyezni, szükség szerinti mennyiségben. A táblák fenntartásáról gondoskodni kell.

Amennyiben a területen az örökségvédelmi célú bemutatást szolgáló természetvédelmi infrastruktúra kiépítését nem az igazgatóság végzi, a bemutató útvonal nyomvonalát, a természetvédelmi infrastruktúra elemeit és azok elhelyezését, arculatát, valamint a tájékoztató táblák tartalmát (különös tekintettel a helyszínen betartandó látogatási szabályokra) előzetesen egyeztetni kell az igazgatósággal.

4.2.2. Művelési ághoz, vagy földhasználati módhoz köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

4.2.2.1. Erdők kezelése

A kaptárköveket közvetlenül érintően közelítés, fadóntás, készletezés nem végezhető.

4.3. Térképek

4.3.1. Kaptárkövek védőterülete topográfiai és kataszteri alapon (M 1:5000)

4.4. Fényképek

Mellékelve 7 db fénykép.

5. Bibliográfia

- Alföldi László – Balogh Kálmán – Radócz Gyula – Rónai András** (1975): Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához. M-34-XXXIII. Miskolc. Magyar Állami Földtani Intézet kiadása
- Balogh Kálmán** (1964): A Bükk hegység földtani képződményei. A Magyar Állami Földtani Intézet Évkönyve 48. 2.
- Balogh Kálmán – Rónai András** (1965): Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához. L-34-III. Eger. Magyar Állami Földtani Intézet kiadása
- Baráz Csaba** (1997): Bartalos Gyula (1839-1923) régészeti-történeti kutatásai – Egeri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XXXIII. 177-249
- Baráz Csaba** (1998): Szakrális táj. Kultúrtájkarakterológia a kaptárkövek ürügyén – Műemlékvédelem 1998. 6. sz., 316-322.
- Baráz Csaba** (1999/a): Kaptárkövek a Bükkalján – Sziklaméhészettől a magyar ősvallásig. - Debrecen
- Baráz Csaba** (1999/b): A bükkaljai kaptárkövek II. – A kaptárkövek kultúrtörténete – Földrajz Tanítása 1999. 1-2. sz., 10-18-
- Baráz Csaba** (2000): Kaptárkövek. Szakrális köemlékek a Bükkalján – Eger, 2000
- Baráz Csaba** (2002): Kaptárkövek a Bükkalján. In Baráz Cs. (szerk.): A Bükki Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 365-379.
- Baráz Csaba – Ilonczai Zoltán – Schmotzer András** (2007): Kaptárkövek völgye – Bábakalács füzetek - 7., BNPI, Eger
- Baráz Csaba – Kiss Gábor – Holló Sándor** (2011): Szakrális köemlékeink – Kaptárkövek Magyarországon, VM KTHÁ, Budapest
- Baráz Csaba – Mihály Péter** (1995-1996): A Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkő topográfia újabb eredményei és a fülkék rendeltetésének vizsgálata – Egeri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XXXI-XXXII.
- Bartalos Gyula** (1885): Eger vidékének történetírás előtti emlékei – In Adatok az Egeri Egyházmegye történelméhez. I. Szerk. Kandra Kabos, Eger, 322-362.
- Bartalos Gyula** (1891): Egervidéki „kaptárkövek” és barlangok – Archeológiai Értesítő XI., 136-141.
- Klein Gáspár** (1939): Borsod vármegye és népességének története – In Vármegyei Szociográfiák V. Borsod vármegye, Budapest
- Kolacsovsky Lajos** (1934): A Bükk kaptárkövei – Turisták Lapja 46., 219-223.
- Kubinyi Ferenc** (1865): A szomolyai kaptár-völgy – Budapesti Szemle III., 1865. 10. szám, 452.

- Lukács Réka** (2009): A Bükkalja miocén szilíciumgazdag piroklasztitjainak petrogenézise: következtetések a magmatározó folyamatokra – doktori értekezés
- Mihály Péter** (1976): A Heves megyei kaptárkövek topográfiája – Egri Múzeum Évkönyve XIV., 245-292.
- Mihály Péter** (1978-1979): A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkövek topográfiája – Herman Ottó Múzeum Évkönyve XVII-XVIII., 33-86.
- Pelikán Pál** (2002): A Bükk-vidék földrajza. - Földtani felépítés, rétegtani áttekintés. – Fejlődéstörténet I. Szerkezetfejlődés. In Baráz Cs. (szerk.): A Bükki Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 23-70.
- Pelikán Pál szerk.** (2005): A Bükk hegység földtana. Magyarázó a Bükk hegység földtani térképéhez (1:50000) – Magyarország tájegységi térképsorozata, MÁFI, Bp.
- Pentelényi László** (1996): Bükkalja savanyú intermedier vulkanizmus. In: Neogén vulkanitok a Kárpátok-Pannon régióban – Kézirat, MÁFI
- Pentelényi László** (2002): A Bükk-vidék földrajza. – A Bükkalja I. Földtani vázlat. In Baráz Cs. (szerk.): A Bükki Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 23-70.
- Pentelényi László** (2005): A bükkaljai miocén piroklasztikum összlet. In Pelikán Pál (szerk.): A Bükk hegység földtana. Magyarázó a Bükk hegység földtani térképéhez, MÁFI, 210-225.
- Póka Teréz – Zelenka Tibor – Szakács Alexandru – Seghedi Ioan – Nagy Géza – Simonits András** (1998.): Petrology and geochemistry of the Miocen acidic explosive vulkanism of the Bükk Foreland; Pannonian Basin, Hungary – Acta Geologica Hungarica 41/4, 437-466.
- Saad Andor** (1963): A kaptárkövekről – Egri Múzeum Évkönyve I., 81-88.
- Saad Andor** (1966): Megoldott rejtély – Természettudományi Közlöny 1996. 9. szám
- Saad Andor** (1972): Adatok a kaptárkövek eredetének, korának és rendeltetésének meghatározásához – Herman Ottó Múzeum Évkönyve XI., 105-121.
- Saad Andor – Korek József** (1965): Denkmäler der Frühmittelalterlichen Imkrei am Fuss des Bükkgebirges. Die Fragen der Felsen mit Bienennischen – Acta Archeologica Hungarica XVII. 369-394.
- Schréter Zoltán** (1943): A Bükk hegység geológiája. Beszámoló a m. kir. Földtani Intézet vitaüléseinek munkálatairól. A m. kir. Földtani Intézet 1943. évi jelentésének függeléke 5. 7. 378–411.
- Schréter Zoltán** (1952): Földtani vizsgálatok a Bükk hegység déli részén. A Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése a 1944. évről 45-48.
- Soó Rezső** (1937): A Mátrahegység és környékének flórája. Magyar Flóraművek I. - Debrecen
- Zelenka Tibor et al.** (1997): Miocen acidic explosive vulkanism in the Bükk Foreland, Hungary: Identifying eruptive sequences and searching for source locations
- Vojtkó András** (2001): A Bükk hegység flórája. - Sorbus 2001, Eger: 1-340.